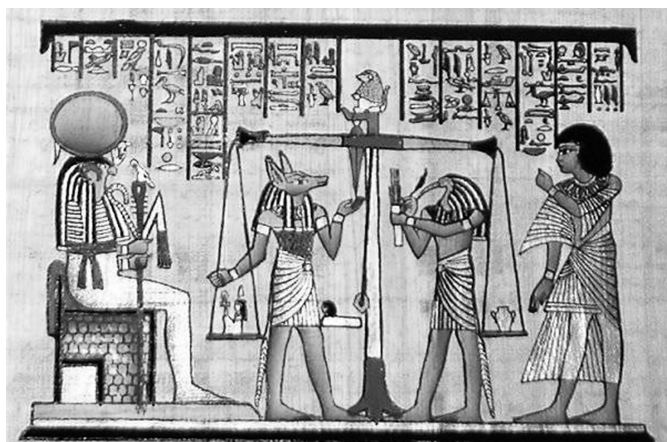

2. Mérleg: pillanatfelvétel a vagyoni helyzetről

Meghökkentő, hogy a falu bölcsétől kapott kecskével együtt létrejöhett a kecskepásztor végakarata szerinti osztozkodás úgy, hogy a kecskét utána vissza is adhatják az öregnek. Ám ez a kis történet arra is alkalmas, hogy segítségével bepillantást nyerjünk a számviteli tevékenység legfőbb feladatát képező vagyonnilyántartásokba, elsőként a vagyonleltárba, majd a vagyonmérlegbe.

A fejezet célja: A számvitel az üzleti élet nyelve. Végso célja a vállalkozások beszámolójának összeállítása, amely megbízható és valóságghú képet ad a cég pénzügyi, vagyoni és jövedelmi helyzetéről és az abban bekövetkezett változásokról. A mérleg a legfontosabb beszámolórész, amely a vagyoni helyzetről ad pillanatfelvételt a gazdasági év fordulónapján, jellemzően december 31-én. A mérleg a vagyont kétféle megközelítésben mutatja be, összetétele (eszközök) és eredete (források) szerint.

Ne gondold, Karesz, hogy a számvitel eszközei újkeletűek! A „mérlegkészítés” már az egyiptomi halotti kultúrában is fontos szerepet kapott. Úgy tartották, hogy a földi lét végén a halott lelke bírái elé lép, ahol szívét egy kétkarú mérleg egyik serpenyőjébe helyezik, míg a másik serpenyőbe egy tollpehely kerül. (A tollpehely Maat, az igazság istennőjének jelképe volt az egyiptomi mitológiában.) Ezután kerül sor a mérlegelésre, melynek során azt

vizsgálják, hogy a halott szíve könnyebb-e, mint az igazság. Ha a mérleg nyelve nem leng ki, akkor a mérés szerencsés kimenetelűnek minősül, ezzel szemben, ha a halott szívét tartó serpenyő magasba lendül, akkor „megméretett és könnyűnek találtatott”, ezért a halotti csarnokban várakozó – külsejében krokodil-, oroszlán- és vízilóvonásokat ötvöző – szörnyeteg felfalja a bűnöst.

Mély gyökerei vannak hát annak, hogy a végső számadáskor a mérleg két oldalának egyenlőben kell lennie, és ha nincs, a „számlát” ki kell egyenlíteni (a felfalással).

A számvitel, azaz a dolgok számbavétele, mérlegelése egyidős az emberiséggel. Gondolj bele, hogy szinte minden igekötőnk a gazdasági életben is előforduló jelentéstartalmat alkot a „**számol**” igével: **átszámol**, **beszámol**, **elszámol**, **felszámol**, **kiszámol**, **leszámol**, **megszámol**, **összeszámol**, **újraszámol**, **visszaszámol**, s e cselekvések többsége a számvitel fogalomköréhez kapcsolódik.

Életed mindennapjaiban számon tarthatod az idő múlását, az élelmiszerkészlet alakulását, a téli tüzelőkészlet fogyását, a családi/közösségi hagyományokat, eredményeket, veszteségeket, kudarcokat, sikereket, örömöket, bánatokat, barátokat, ellenségeket. Számadásaid megmutatják aktuális helyzetedet, az elmúlt időszakban elért eredményeid/veszteségeidet és számvetést is készíthetsz időnként mindarról, ami fontos neked.

A pénzügyi kimutatások nyelve országonként változhat, de a bennük foglalt számokhoz nem kell fordító. Egy jó gazdasági szakember az összesített pénzügyi kimutatásokból szinte minden lényeges információt megtudhat a vizsgált vállalkozásról, akár magyar, akár más európai, esetleg tengerentúli pénzügyi beszámoló adataiban vizsgálódik.

A számvitel az üzleti élet nyelve, ami végső soron azt jelenti számodra Karesz, hogy mintegy 400 kifejezés tartalmának magabiztos elsajátításával a számok és az összefüggések ismerete révén új idegen nyelvet fogsz érteni, amivel egy nemzetek feletti kommunikációs eszköz birtokába juthatsz!

A vagyon összetétel és eredet szerinti kettős kimutatása

Az üzleti élet számadásai között a legfontosabb szerep a mérlegnek jut, és látni fogod, hogy a mérleg két „serpenyője” itt sem billenhet ki. Nézzük hát mit mutat, mire szolgál a mérleg az üzleti életben!

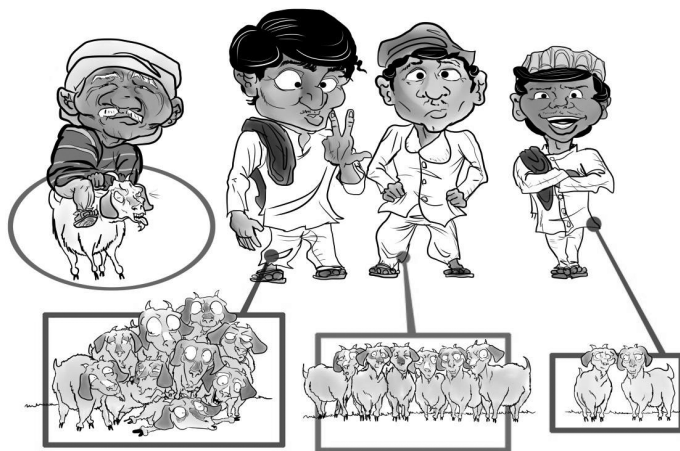
1. Vagyonleltár

A mérlegben természetesen nem mennyiségben szerepelnek az egyes vagyontárgyak, de a mérleg alapjául szolgáló vagyonleltárban igen, ezért első lépésben állítsuk össze a történetünkben szereplő kecskékre vonatkozó vagyonleltárát!

A **vagyonleltár** célja, hogy bemutassa a rendelkezésre álló erőforrások mennyiségét (és értékét) fajta és összetétel szerint.

A kecskepásztor végakarata szerint a kecskéket a testvérek felosztották egymás között: 9 jutott a legidősebbnek (18/2), 6 a középsőnek (18/3) és 2 a legkisebbnek (18/9). Mivel ez $9+6+2=17$, így a kölcsönkapott kecskét vissza tudják majd adni a falu öregjének.

A feladat eszerint darabszámra rendben volna, ám ezek a kecskék nem egyformák! Vannak közöttük tenyészállatok (kifejlett kecskebakok és nőstények), valamint növendék állatok (kecskegidák). A megkülönböztetés azért is fontos, mert a tenyészállatok értékesebbek mint a gidák és azért is, mert a tenyészállatok közvetlen

hasznat hajtanak azzal, hogy szaporíthatók, tejet adnak, míg a növendék állatok még nem hajtanak hasznat és maga a hasznosítás módja sem eldöntött ebben az életszakaszukban. Lehet, hogy eladják vagy levágják és megeszik őket, de az is lehet, hogy belőlük is tenyészállat válik, miután felnevelkednek. Nézzük tehát a kecskék összetételét! Van 2 db kecskebak, 4 db kifejlett nőstény kecske, 12 db kecskegida. A 18 kecske tulajdonosi megoszlása ezt is figyelembe véve így alakult:

– Legidősebb testvér: 1 kecskebak, 2 nőstény, 6 gida	= 9 db
– Középső testvér: 1 kecskebak, 5 gida	= 6 db
– Legkisebb testvér: 1 nőstény és 1 gida	= 2 db
– Falu öregje: 1 nőstény	= 1 db
Összesen:	18 db

A történelmi korok többségében egy ilyen **mennyiségi** nyilvántartás elegendő is volt, hiszen a mennyiség (például 500 db vágómarha) már önmagában kifejezte egy gazda módosságát. Ahhoz, azonban, hogy a különféle vagyontárgyakból álló vagyon nagyságát egy összegben is ki tudjuk fejezni, arra van szükség, hogy a mennyiségeket értékben is meghatározzuk, hiszen így már összegezhetők lesznek.

A mérlegértékek értékelésével egy egész fejezetben foglalkozunk majd, itt most előljáróban annyit kell tudnunk, hogy a testvérek öröklés és természetbeni kölcsön útján jutottak a kecskéikhez, ezért az aktuális **piaci ár** alapján árazhatjuk be a kecskéket. Arra a kérdésre tehát, hogy mekkora a rendelkezésre álló kecskevagyon, a következő választ adhatjuk:

2. Vagyonerőérték meghatározása

– 2 kecskebak, 100 000 Ft/db =	200 000 Ft
– 4 kifejlett nőstény kecske, 60 000 Ft/db =	240 000 Ft
– 12 kecskegida, 15 000 Ft/db =	180 000 Ft
Összesen:	620 000 Ft

Eszerint a 18 kecske összességében 620 000 Ft értéket képvisel.

Igen ám, de az is fontos, hogyan osztoztak meg a testvérek az örökségen, kinek milyen értékű kecske jutott. A vagyonmegosztást követően – ha közös vállalkozásra lépnek – egy ún. létesítő okiratban kell rögzíteniük az induló tulajdoni részarányokat. Azért is fontos ez, mert nyereséges üzletmenet esetében ez alapján kerül meghatározásra a nyereségből fizetendő osztalék mértéke a testvérek tulajdoni hányada alapján.

Most persze tudni szeretnéd, mi az a **létesítő okirat**. Ez a vállalkozás megalapítását szolgáló, jogszabályban előírt okiratok (pl. a társasági szerződés, az alapító okirat, az alapszabály, az egyéb módon nevezett, a tulajdonosok közötti megállapodás) gyűjtőneve.

Arra a kérdésre pedig, hogy mekkora a saját vagyon és hogyan oszlik meg a testvérek között, a következő választ adhatjuk:

3. Létesítő okirat alapjául szolgáló tulajdonosi arányok meghatározása

– A legidősebb testvéré 1 kecskebak, 2 nőstény, 6 gida	310 000 Ft
– A középső testvéré 1 kecskebak, 5 gida	175 000 Ft
– A legkisebb testvéré 1 nőstény és 1 gida	75 000 Ft
Összesen:	560 000 Ft

4. Kötelezettség meghatározása

Van még 1 nőstény kecske a vagyonleltárban, ami a falu öregjéé, és az osztozkodást követően vissza is fogják neki adni. Ezt tehát idegen kötelezettségként kell (tartozás-ként) figyelembe venni.

– A falu öregje kifejlett nőstény kecskéjének értéke	60 000 Ft
--	-----------

Láthatod, hogy a testvérek 560 000 Ft értékű és a falu öregjének 60 000 Ft értékű kecskéi együttesen ugyancsak **620 000 Ft** vagyont jelentenek.

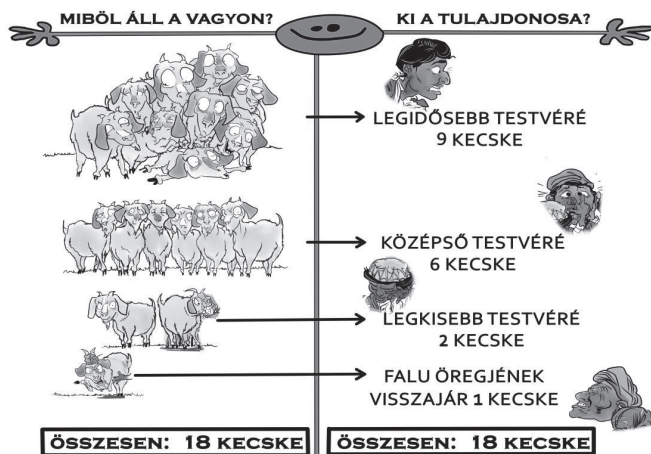
Most, hogy meghatároztuk a 18 kecske vonatkozásában a vagyonerőérték összetevők szerinti bontását, és elláttuk ezen értékek védelmét is azáltal, hogy tudjuk, a 18 kecskéből 17 az örökség (saját vagyon) és 1 a falu öregjéé (idegen vagyon), nincs akadálya, hogy összeállítsuk az új vállalkozás **nyitó mérlegét**. A mérlegnek, amikor a vagyont kétféle csoportosításban mutatja be, kettős funkciót kell ugyanis betölteni: egyrészt a vagyon „értékfelbontását” az aktív oldalon, másrészt az „értékvédelmet” a passzív oldalon.

Nyitómérleg összeállítása

Ez bizony fontos, Karesz! A vagyoni javak összetétel és eredet szerinti kettős kimutatását **mérlegnek** (vagyonomérlegnek) nevezzük. A mérleg részint tartalmazza a vállalkozás rendelkezésére álló, leltár szerint is egyeztetett eszközállományt (más néven aktívákat), részint ezen eszközállomány finanszírozására szolgáló saját és idegen forrásokat (más néven passzívákat).

- Amikor a **vagyon összetételét** vizsgáljuk, arra keressük a választ, hogy milyen hasznot hozó vagyonelemekkel (erőforrásokkal) rendelkezünk. Számviteli szakkifejezéssel: milyen eszközökből (aktívákból) áll a vagyonunk.
- Amikor a **vagyon eredetét (forrását)** vizsgáljuk, arra keressük a választ, hogy a vagyonnak vagy az egyes vagyonelemeknek ki a tulajdonosa, ki biztosította a megszerzésükhöz szükséges tőkét, azaz a vagyon eredetileg honnan, kitől származott. Fontos információ, hogy mennyi a teljes vagyonból a saját tulajdonod (ez a saját tőke, aminek kitüntetett eleme a jegyzett tőke vagy törzstőke, mert az ebben foglalt tulajdoni hányadod alapján kapod az osztalékot, részesedést az éves nyereségből). Ám az is lényeges információ, hogy mennyi az a vagyonerő, amelyet mások finanszíroztak meg, s ezért velük szemben ennek pénzügyi rendezéséig visszafizetési kötelezettséged (adósságod) van. Számviteli szakkifejezéssel: milyen forrásokból (passzívákból) származik a vagyonod.

Fordítsuk le ezeket a fogalmakat a számvitel nyelvére!

Eszközök (aktívák): A vállalkozás erőforrásai. Felhasználásuk hatékonyságát az eredmény mutatja. Az eszközöket rendeltetésük, használatuk alapján kell a mérlegben a **befektetett eszközök** vagy a **forgóeszközök** vagy az **aktív időbeli elhatárolások** közé sorolni. Fontos, hogy valamennyi, a vállalkozás rendelkezésére, használatára bocsátott, a vállalkozás működését szolgáló eszközt – a bérbe vett eszközök kivételével – ki kell mutatni a mérleg eszközoldalán, függetlenül attól, hogy azok tulajdonjoga csak törvényben, szerződésben rögzített feltételek teljesítése után kerül át a vállalkozóhoz.

Források (passzívák): A mérlegben forrásként a saját tőkét, a céltartalékokat, a kötelezettségeket és a passzív időbeli elhatárolásokat kell szerepeltetni.

Egészítsük ki a mérleg korábbi definícióját még ezzel: A mérleg olyan állapotszemléletű cégdokumentum, ami egy adott időpontra vetítve tükrözi a cég vagyoni, pénzügyi állapotát, s mint ilyen, a legfontosabb beszámolóresz, amely megmutatja vagyonunk nagyságát, összetételét, eredetét, valamint növekedését vagy csökkenését egy korábbi időponthoz képest.

Nézzük meg, hogyan kell összeállítani a 18 kecske értékét a vagyonmérlegben!

MÉRLEG 201X. ÉV

ezer forintban

ESZKÖZÖK		NYITÓ	ZÁRÓ	FORRÁSOK		NYITÓ	ZÁRÓ
A.	Befektetett eszközök	440		D.	Saját tőke	560	
I.	Immateriális javak			I.	Jegyzett tőke	560	
II.	Tárgyi eszközök	440		II.	Jegyzett, de még be nem fizetett tőke (–)		
III.	Befektetett pénzügyi eszközök			III.	Tőketartalék		
B.	Forgóeszközök	180		IV.	Eredménytartalék		
I.	Készletek	180		V.	Lekötött tartalék		
II.	Követelések			VI.	Értékelési tartalék		
III.	Értékpapírok			VII.	Adózott eredmény		
IV.	Pénzeszközök			E.	Céltartalékok		
C.	Aktív időbeli elhatárolások			F.	KÖTELEZETTSÉGEK	60	
				I.	Hátrasorolt kötelezettségek		
				II.	Hosszú lejáratú kötelezettségek		
				III.	Rövid lejáratú kötelezettségek	60	
				G.	Passzív időbeli elhatárolások		
ESZKÖZÖK ÖSSZESEN:		620		FORRÁSOK ÖSSZESEN:		620	

Talán jobban megérted az aktívák (eszközök vagy erőforrások) és passzívák (saját tőke és idegen források) elnevezéseket, ha egy másik lehetséges értelmezésben is végiggondoljuk: Vitathatatlan, hogy egy üzleti vállalkozás erőforrásainak jó kihasználása meghatározó abban, hogy mekkora nyereséget termel a vállalkozás. Emiatt a mérleg erőforrásai jelentik a vagyon **aktív oldalát**. A forrásoldalon e vagyon finanszírozói kerülnek kimutatásra. Azok akik e forrásokat a cég rendelkezésére bocsátották, megteremtik az esélyt a vállalkozás számára, hogy nyereséget termeljen. Am azon a döntésükön kívül, hogy ebbe a vállalkozásba fektették be a pénzüket és nem egy másikba – legfeljebb csak bizakodhatnak befektetésük megtérülésében, azaz valójában **passzív szemlélődésre vannak kárhóztatva**.

Fontosabb mérlegösszefüggések

Mivel a mérleg a vagyont két szempontból (miben testesül meg és honnan ered) vizsgálja, a mérlegben az összes eszköz megegyezik az összes forrással.

Összes eszköz = Összes forrás

Példánkban $620\,000 = 620\,000$. Ezt az összegző sort nevezik a mérleg főösszegének, és a mérleg természetes alapkövetelménye az eszközök és források egyezősége. Mivel az eszközök megszerzése vagy saját forrásból vagy mások által finanszírozott (idegen) forrásból lehetséges, az alapképlet felírható a következő módon is:

Összes eszköz = Saját tőke + Idegen forrás

(Idegen forrásnak tekinthető forrásoldalon minden olyan elem, amelyet a vállalkozásnak előbb-utóbb vissza kell fizetnie.) *Példánkban:* $620\,000 = 560\,000 + 60\,000$. Mivel a mérlegnek azt is ki kell mutatnia, hogy vagyunk mekkora részét nem terheli visszafizetési kötelezettség, vagyis mennyi a nettó eszközérték, ezért az alapképletet átalakíthatjuk e célnak megfelelően:

Saját tőke = Összes eszköz – Idegen forrás

Példánkban: $560\,000 = 620\,000 - 60\,000$. Így a saját tőke maradványként számítható, mely az eszközöknek a kötelezettségeken felüli része. A tulajdonosok érdekeltsége tehát egy különbözeti érdekeltség a fennmaradó eszközértékre.

Előfordulhat egy vállalkozás életében, hogy valóban különbségképzéssel állapítják meg a saját vagyon nagyságát, például elemi kár esetén. Erre még visszatérünk a 8. Mérleg-tételek értékelése c. fejezetben.

A mérleg felépítése

Ahhoz, hogy a mérlegben szereplő információkat érdemben értékelni tudjad, ismerned kell a mérleg egyes főcsoportjainak tartalmát is! Ezeket a mérlegben nagybetűkkel jelöljük az alábbiak szerint:

A. Befektetett eszközök: Olyan eszközök, amelyeknek az a rendeltetésük, hogy a vállalkozási tevékenységet tartósan, egy éven túl szolgálják. A befektetett eszközök közé az immateriális javakat, a tárgyi eszközöket, a befektetett pénzügyi eszközöket kell besorolni.

A három testvér vállalkozásában ide tartoznak a tenyészállatok. A későbbiek során építhetnek téli szálláshelyet a kecskéknek vagy vehetnek még legelőt (ingatlan), beszerezhetnek fejőgépet (gépek, berendezések, felszerelések) és gabonaszállító szekeret (járművek). Ezek is mind befektetett eszközök lennének, hiszen több éven keresztül fogják szolgálni a vállalkozást.

B. Forgóeszközök: Általában egy éven belül elhasználódó, illetőleg megjelenési formájukat megváltoztató eszközök. A forgóeszközök csoportjába a mérlegben a készleteket, a vállalkozási tevékenységet nem tartósan szolgáló követeléseket, hitelviszonyt megtestesítő értékpapírokat, tulajdoni részesedést jelentő befektetéseket, pénzeszközöket kell besorolni.

Példánkban a forgóeszközök között szerepelnek a növendék állatok, de ide kerülne még a vásárolt kecsketáp, szalma, a fogóeszköznek számító etető és itatóedények,

a fejősszék, a bankszámlára utalt és a készpénzben meglévő pénzüsszegek, a vevőktől járó, de még ki nem egyenlített követelések.

- C. Aktív időbeli elhatárolások:** Az összemérés és az időbeli elhatárolás elvéből következő, a megbízható, valós összkép pontosítását – az eredmény növelését – célzó elszámolások. Ide tartoznak a tárgyévi eredmény költségeit (ráfordításait) csökkentő, valamint bevételeit (hozamait) növelő tételek.

A testvérek vállalkozásában ide tartozhat például a szomszédos legelő használatáért előre kifizetett 15 havi bérleti díjnak a következő évben esedékes része.

- D. Saját tőke:** Az eszközök adózott forrása. A saját tőke azt fejezi ki, hogy a tulajdonosok (alapítók) milyen összeget bocsátottak véglegesen az alapított vállalkozás rendelkezésére. Ezen összeg a vállalkozási tevékenység folytatásához szabadon, időbeli kötöttség nélkül használható egészen a vállalkozás megszűnéséig. A saját tőkének része a tőke növelésére átadott pénzüsszeg, továbbá a tulajdonosok (alapítók) által az adózott eredményből a vállalkozónál hagyott összeg is. A saját tőke az alábbi összetevőkből áll: jegyzett tőke; jegyzett, de még be nem fizetett tőke (ez mínusz érték, tehát csökkenti a jegyzett tőkét); tőketartalék; eredménytartalék; lekötött tartalék; értékelési tartalék és tárgyévi adózott eredmény.

A saját tőkében jelenleg még csak a jegyzett tőke sorában az induló tőke – 560 ezer forint – szerepel. A vállalkozás első évében realizált adózott eredmény jelenik majd meg a zárómérlegben az adózott eredmény mérlegsorban. A következő év elején az adózott eredményt át kell könyvelni az eredménytartalékba, így az adózott eredmény mérlegsor mindig az adott év eredményét mutatja, míg az eredménytartalékban látható a vállalkozás indulás óta felhalmozott eredménye.

- E. Céltartalékok:** Azok az összegek, amelyeket a vállalkozó az adózás előtti eredmény terhére képez a következő években várhatóan jelentkező kötelezettségek, költségek, ráfordítások fedezetére.

Céltartalékot képezhetnének a testvérek egy folyamatban lévő környezetvédelmi eljárás elmarasztaló ítélete esetén a várható büntetés és perköltség mértékéig.

- F. Kötelezettségek:** Azok a szállítási, vállalkozási, szolgáltatási és egyéb szerződésekből eredő, pénzürtékben kifejezett elismert tartozások, amelyek a szállító, a vállalkozó, a szolgáltató, a hitelező, a kölcsönt nyújtó által már teljesített, a vállalkozó által elfogadott, elismert szállításhoz, szolgáltatáshoz, pénznyújtáshoz, valamint az állami vagy önkormányzati vagyon részét képező eszközök törvényi rendelkezés, illetve felhatalmazás alapján történő kezelésbe vételéhez kapcsolódnak. A kötelezettségek lehetnek hátrasoroltak, hosszú és rövid lejáratúak.

Pillanatnyilag csak a falu öregjének visszajáró kecske értéke szerepel a rövid lejáratú kötelezettségek között.

- G. Passzív időbeli elhatárolások:** Az összemérés és az időbeli elhatárolás elvéből következő, a megbízható, valós összkép pontosítását – az eredmény csökkentését – célzó elszámolások. Idetartoznak a tárgyévi eredmény költségeit (ráfordításait) növelő, valamint bevételeit (hozamait) csökkentő tételek.

Az aktív elhatárolás példájának fordítottja kerülhetne ide: A testvérek adnak bérbe egy legelőt és előre megkapnak 15 havi bérleti díjat, ám ebből csak az adott évre vonatkozó számít bele az árbevételbe, a következő évre áthúzódó bérleti díj passzív időbeli elhatárolás lesz.

A mérleg ennél részletesebb tagolását, tételeit a számviteli törvény 22–45. § tartalmazza.